

Соболев О.В.

кандидат мистецтвознавства, доцент

Поліщук Г.В.

аспірант кафедри графічного дизайну

Харківська державна академія
дизайну і мистецтва

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ВІДТВОРЕННЯ ПОЛІТИПАЖУ

Анотація. У статті розглядається явище трансформації політипажу у комп'ютерний кліпарт. До уваги беруться найбільш яскраві приклади використання типових елементів та аспекти технічної еволюції явища.

Ключові слова: політипаж, кліпарт.

Полищук Г.В. Эволюция технических способов воспроизведения политипажа. В статье рассматривается явление трансформации политипажа в компьютерный клипарт. Во внимание берутся наиболее яркие примеры использования типовых элементов и аспекты технической эволюции явления.

Ключевые слова: политипаж, клипарт.

Polishchuk G.V. The evolution of the technical methods of reproduction of the duplicated ornament. This article is about the phenomenon of transformation of duplicated ornament in computer clipart. Into account were taken of the most striking examples of typical elements and aspects of the technical evolution of the phenomenon.

Keywords: duplicated ornament, clipart.

Вступ. Людина завжди прагне до раціонального використання ресурсів, ця закономірність лежить в основі багатьох аспектів культурного і технічного прогресу, в тому числі, поширюється у сфері дизайну.

Саме раціональний підхід став поштовхом до формування явища політипажу. Перехід від рукописної книги до друкованої, а згодом, оздоблення її гравірованими ілюстраціями, дали змогу накопичення нелітерних набірних кас елементів, що, для заощадження коштів та людської праці, стали використовувати повторно.

Постановка проблеми. Будь-яке явище має джерело і основу для розвитку. І, підходячи до аналізу кліпартів, ми повинні усвідомити природу і початок їхнього формування. Дослідники вбачають витoki кліпарту саме у політипажі, ототожнюючи ці поняття як дві стадії розвитку одного явища [3, с.95].

Протягом п'яти століть політипажний матеріал накопичували та ускладнювали, трансформуючи старі та створюючи нові види типових елементів, також поступово відбувалася технічна еволюція друку від килюграфії до цифрових засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З наукової точки зору явище кліпарту та політипажу маловивчене, на сьогодні вкрай мало статей, присвячених цій темі, ґрунтовні роботи майже відсутні.

Серед найсвіжіших робіт статті Ю. Гордона «Яких знаків нам потрібно» (2010), В. Чуфаровського «Накладний декор для стилізації гравірування» (2006) та М. Дубини «Орнаментальний декор в оформленні книги» (2000).

Найбільш фундаментальною працею у цьому напрямку є робота Ю.Я.Герчука «Епоха політипажів», видана у 1982 році [1]. Вона присвячена темі набірних декоративних елементів, що використовували на початку XIX ст. в Росії.

Мета роботи: простежити явище трансформації політипажу від типографських кліше до цифрових кліпартів.

Робота виконана за планом НДР ХДАДМ.

Виклад основного матеріалу. На ряду зі сталими формами політипажу з'являються абсолютно сучасні. [3, с. 95].

Сучасними політипажами, наприклад, можна вважати різноманітні набори векторних орнаментів, іконок, емотиконів та ін.

Серед найбільш популярних сталих політипажів, що згодом перейшли у розряд дингбатів (типових неалфавітних знаків у складі шрифтових гарнітур) є «альдів лист» (у книгах епохи Ренесансу такі елементи використовували для завершення кінцевого рядка) (рис.2), «вказівний перст» (зазвичай за допомогою цього знаку в тексті вказували на важливу інформацію) та інші.

Історія розвитку політипажу починається зі становленням книгодрукування у XV столітті, кожен друкар, на ряду з фондом літер, поступово створює фонд універсальних кліше для декору [1].

Гравюра приходить на зміну рукотворній ілюстрації приблизно в кінці XIV століття, але сам принцип відтиску зображення був відомий світу ще з древніх часів. Китайські літературні джерела датують перші

Надійшла до редакції 06.10.2011

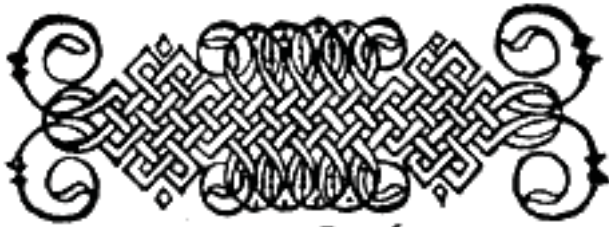

Рис. 1. Політипаж зі сторінки Часовника І. Федорова, 1565 р.

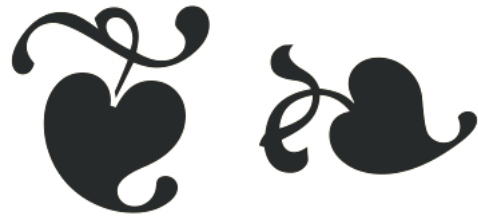

Рис. 2. Альдів лист

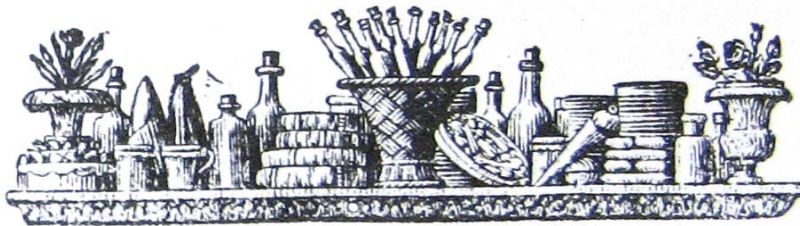

Рис. 3. Політипаж початку XIX ст..Росія.

Рис. 4. Елемент перших баз кліпартів компанії Microsoft

друковані зображення з дерев'яних дощок VI століттям, також було знайдено древні гравюри в Японії та Кореї.

Ранній період друкування книг припадає на Середньовіччя, коли панувала аскетична готика. Иконографія цих часів непорушно закріплювала загальноприйняті сюжети, звідси і виникла потреба у їхньому копіюванні. Відтворення книжкової ілюстрації не потребувало творчого підходу, не було результатом художнього пізнання, натомість ілюстрація служила звичним знаком. [1, с. 129]. Це той унікальний період, коли поняття книжкової ілюстрації зливається з поняттям політипажу (рис.1).

Першою технікою виконання політипажу була обрізна ксилографія, побудована на принципі заглиблення фону зображення та ручного притискання паперу, згодом з'являється друкарський верстат. Гравюра на дереві починалась як більш народне мистецтво, на протигагу металевій, котра знайшла початок у професійних майстернях ювелірів.

Поширеним видом книг у XV столітті були блокбухи, складені переважно з гравюр та підпорядкованого їм тексту, типовим прикладом є «Біблія бідних».

«На всіх 34 листах повторюються лише 4 різні рамки, в яких залишено по три поля для змінних у кожному листі серединних зображень», – відмічає дослідник [4, с. 36]. Започаткування такої практики і дало життя політипажу (рис.6).

«Повторювана складна композиція листа, продиктувала важливе для майбутнього розвитку книгодрукування нововведення – застосування зіставних кліше» [1, с. 142 – 143].

Перші металеві кліше у техніці ксилографії мали чисто лінійний характер, штрих, що передає об'єм з'являється пізніше, у XV столітті. Малюнок був грубий і дещо примітивний, лінії жорсткі та широкі.

Згодом, завдяки розвитку ювелірної справи та різьбленому декоруванню зброї, з'являється більш складна техніка гравюри на металі. Майстри-срібники робили пробні відтиски на папері як зразок. Так

Рис. 5. Фрагмент сторінки журналу «Robb Report» від вересня 2008 року, оздоблений політипажами 1911 року

почалося поступове запозичення прийомів та засобів металевій гравюри для декору книг [5].

Наприкінці XV століття мистецтво ксилографії виходить на новий рівень. Тепер відбувається розділення завдань, малюнок створює професійний художник, а в матеріалі виконує майстер-гравер, так відбувається вдосконалення малюнку і техніки. В цей час ксилографія стає переважною ілюстраційною книжковою технікою.

Збільшення попиту на друковану продукцію зумовило необхідність створення нових більш досконалих методів. Вагомим етапом у розвитку політипажних технік стала стереотипія – процес виготовлення литих рельєфних копій з оригінальної друкованої форми, що дозволив тиражувати видання на кількох станках одночасно (рис.3). В Росії перша стереотипна майстерня була відкрита у 1814 році, що ознаменувало початок «Епохи політипажів» у російській книзі 30-40-х років XIX століття, так його назвав відомий дослідник Герчук [1].

Рис. 6. Сторінки із «Біблії бідних», Ксилографічної книги XV ст.

Та найбільший прорив у технологіях друку, безумовно, ознаменував початок комп'ютерної ери. Саме з цього моменту політипаж набуває нової назви – кліпарт, вже електронний універсальний графічний елемент або набір елементів для подальшого використання у створенні продуктів графічного дизайну.

Перший в історії комп'ютерний кліпарт вийшов у 1983 році для IBM PC, а за два-три роки потому на ринку з'явилися перші персональні комп'ютери та струменеві принтери Aldus PageMaker, що повело за собою формування попиту все більшої кількості користувачів на кліпарт–бібліотеки.

Через відсутність досконалих електронних інструментів у графічних програмах перші зразки кліпартів були максимально простими та схематичними (рис.4).

Компанія Microsoft першою почала створювати програми з вбудованими бібліотеками кліпартів. І, якщо у 1996 році до Microsoft Word 6.0 було включено лише 82 кліпарту у форматі WMF, то сьогодні компанія пропонує більш ніж 140 000-елементів у складі програми.

Трансформацію політипажу в кліпарт яскраво ілюструє випуск престижного журналу «Robb Report» від вересня 2008 року, що був оздоблений оригінальними політипажами майстерні О.І. Лемана, створеними у 1911 році. Для оформлення використано декілька набірних рамок, кілька заставок ілюстративного характеру, що відповідають епосі створення та різноманітні елементи дрібного декору (рис.5).

На даному прикладі делікатність та аскетичність типового оздоблення підкреслює статус видання та вдало доповнює ілюстративний ряд, при цьому гармонійно поєднується зі шрифтовою гарнітурою.

Цей зразок свідчить про затребуваність досвіду друкарів-попередників та актуальність політипажу у сучасній практиці дизайнера-графіка вже у вигляді комп'ютерного кліпарту.

Висновки. З кожним століттям змінюється технічне оснащення для друку, але сталою залишається потреба у типових елементах оздоблення видань, її у різні часи задовольняли графічні зображення для багаторазового використання, що спочатку, перебуваючи у формі дерев'яних та металевих кліше, носили назву політипаж, а згодом, набувши цифрового формату, стали називати кліпарт.

Подальші дослідження планується присвятити класифікації, типологізації політипажу та особливостям сучасних орнаментальних кліпартів.

Література:

1. Герчук Ю. Я. *Епоха політипажів*. Російське типографське мистецтво першої третини XIX століття. — М.: Книга, 1982. — 150 с.
2. Добкін С. Ф. *Оформлення книги*. Редактору і автору. — М.: Книга, 1985. — 208 с.
3. Кричевський В. *Типографіка у термінах та образах*. Том 1. — М.: Слово, 2000. — 144 с.
4. Кристеллер П. *Історія європейської гравюри XV-XVIII ст.* М., 1939. — 287 с.
5. Тараканова О. Л. *Антикварна Книга* [Електронний ресурс]: — Режим доступу <http://www.hi-edu.ru/e-books/AK/index.htm>